

**Elektronická databáze slov a tvarů
Dalimilovy kroniky
jako možné východisko zkoumání jejích pramenů**

Martina Spěváčková
katedra českého jazyka a literatury
Fakulta pedagogická ZČU v Plzni

Staročeská kronika tak řečeného Dalimila Index slov a tvarů

1. část - substantiva, adjektiva (2013)
2. část - slovesa (2015)
3. část - zájmena, číslovky, neohebné slovní druhy (2020)

Elektronická aplikace

<https://dalimilova-kronika.fpe.zcu.cz/>

Některé problémy, které byly řešeny při zpracování indexu

- ▶ nejednoznačnost formy základního tvaru (*obcě/obec*)
- ▶ nejednoznačnost kategorie jmenného rodu (*kniežě m./n.*)
- ▶ slovnědruhová příslušnost řadových číslovek
- ▶ konstrukční spojitelnost sloves (*blúdití kde/čím/v čem*)
- ▶ slovnědruhová nevyhraněnost některých slov (*jako, proto*)

Substantivizované adjektivum *dobrý*

- ▶ kritérium motivace
- ▶ kritérium syntaktické platnosti adjektiva
- ▶ kritérium významové
- ▶ kritérium variantního vyjádření na témže místě pramenů DK

Doložené tvary neutra - kritérium motivace

neb riedko kto tajné milosti **dobrým** [způsobem] užívá (39/16)
obyčejně zlého se přijímající a **dobrého** [obyčejně] netbající (10/08)

jenž tobě činil mnoho **dobrého** (21/08)
tehdy našeho rodu vše **dobré** stane (70/26)

juž viz' u, že **dobré** neblúdí *V, C, L, P, Cr, Fs, Z, Jš*
vidím, že **dobrý** neblúdí *F* (21/47)

blázn jest, jenž cuzozemcě **dobrým** súdí *C, F, L, P, Cr, Fs, Z, Jš*
blázn jest, jenž cizozemcóm **dobré** súdí *V* (21/48)

Doložené tvary neutra - kritérium syntaktické

jenž tobě činil mnoho **dobrého** *V, C, F, P, Cr, Fs, Z, Jš* (21/08)

Počť jemu děkovati ze všeho **dobrého** *V* (30/30)

Páni, nevíete **dobrého** svého *Fs* (41/29)

Tehdy našeho rodu vše **dobré** stane *L* (70/26)

Po **dobrés** ot svých nevyšel *V, C, F, L, P, Cr, Jš* (67/07)

čáka k **dobrému** bieše *L, P, F*

čáka k **dobru** bieše *V*; čáka **dobra** bieše *Cr, Z, Jš* (98/05)

Doložené tvary neutra - kritérium významové, kritérium variantního vyjádření

1. ‚dobro, blaho, zdar a prospěch‘, 2. ‚majetek‘, 3. ‚dobro, soubor dobrých vlastností‘, 4. ‚projev dobra, dobrý skutek‘

jenž tobě činil mnoho **dobrého** *V, C, F, P, Cr, Fs, Z, Jš* (21/08)

Neb bude každý nás svého **dobrého** hledati *Cr, pod. Fs, Jš* (Neb bude každý na svůj **dvór** hleděti *L*) (31/46/P7)

A cti veliké a mnoho **dobrého** *P* (**sbožie** velikého *Cr, pod. Jš, Fs, C, F, Z*) (92/24)

juž viz' u, že **dobré** neblúdí *V, C, L, P, Cr, Fs, Z, Jš* (21/47)

tehdy našeho rodu vše **dobré** stane *L* (našeho rodu vše **čest** stane *V, Z, Jš, pod. F, Fs P, Cr, L*) (70/26)

Múdrý jemu za **dobré** jmieše *V, C, F, L, P, Cr, Fs, Z, Jš* (67/17)

počť jemu děkovati ze všeho **dobrého** *V* (z kvasu čstného *F, Z, Jš, pod. L, P, Cr*; z kvasu dobrého *Fs*) (30/30)

obyčejě zlého sě přijímajúce a **dobrého** [= obyčejě] netbajúce *V, F, Z, Jš* (102/07)

Doložené tvary maskulina

tiem činem mnoho **dobrých** zbichu *C, F, S, P, Cr, Jš*; mnoho **dobrých** jinochóv *V*; jich *L, Fs* (12/17)

Z své země sě **dobrý** nepostojí *V, F, L, P, Cr, Fs, Z, Jš* (63/13)

Dobrý svůj jazyk plodí *V, C, F, L, P, Cr, Z, Jš*, každý **dobrý** *Fs* (67/19)

Významy: **1. ,dobrý, projevující dobro’, 2. ,bezúhonný’, 3. ,urozený’ a 4. ,udatný’**

neudatný *V, Cr, Jš, pod. C, F, L, Fs, Z*, zlý *P* neumie, jedno láti, **dobrý** dá sě u příhodě znáti (28/13)

dobrý svůj jazyk plodí; nevěrný *P*, nešlechtný *Cr* o svém jazyku nerodí (67/19)

Závěrem

- ▶ Substantivizované adjektivum *dobrý* je nejčastěji doloženo ve tvarech neutra.
- ▶ Nacházíme rozdíly v motivaci doložených substantiv. Neutra jsou nejčastěji motivována tzv. přímou motivací, maskulina vznikla na základě výpustky určovaného substantiva
- ▶ Z hlediska uplatnění syntaktického kritéria je hodnocení konkrétních dokladů adjektiv jako substantivizovaných podporováno tím, že jsou dále determinována.
- ▶ Zkoumaný materiál dokládá substantivizaci vždy v jednom z významů sledovaného polysémního lexému.
- ▶ Výsledky ukazují možnosti dalšího zkoumání.